

MUSIKHJÄLPEN

Lärarhandledning för högstadium och gymnasium

ALLA HAR RÄTT ATT ÖVERLEVA SIN GRAVIDITET

Innehåll

Alla har rätt att överleva sin graviditet – Din musik räddar liv	4
Ditt bidrag till Musikhjälpen gör skillnad	4
Så här kan du arbeta med Musikhjälpen 2024 i klassrummet	5
Att prata om mödradödlighet i klassrummet – 4 tips	6
Ett svårare tema för vissa elever	6
Att prata om kön och graviditet	6
En chans till ett gemensamt lärande	6
Engagera er i Musikhjälpen	6
Läroplanskopplingar	7
Så leder du arbetet i klassrummet – moment för moment	8
Undervisa i Moment 1: Vad är mödradödlighet?	9
Undervisa i Moment 2: Sätt mödradödlighet på kartan	10
Undervisa i Moment 3: Orsaker bakom mödradödlighet	11
Undervisa i Moment 4: Varför dör fler inom vissa grupper?	12
Undervisa i Moment 5: Konsekvenser – vad händer med dem som blir kvar?	13
Arbetsblad till eleven – moment för moment	14
Moment 1: Vad är mödradödlighet?	15
Moment 2: Sätt mödradödlighet på kartan	16
Moment 3: Orsaker bakom mödradödlighet	19
Faktablad 1: 800 liv går förlorade varje dag	20
Faktablad 2: Fem vanliga orsaker till mödradödlighet	21
Faktablad 3: Särskilt utsatta grupper	23
Moment 4: Varför dör fler inom vissa grupper?	25
Moment 5: Konsekvenser – vad händer med dem som blir kvar?	26
Vad kan klassen göra?	27
Vad räcker pengarna till?	28

FAKTA OM MUSIKHJÄLPEN

En decembervecka om året engagerar Musikhjälpen hela Sverige i kampen mot en mänsklig katastrof. Tre kända programledare blir inlåsta i en glasbur på ett torg för att sända radio och tv dygnet runt i 144 timmar. Sveriges bästa artister, kända profiler och engagerade personer går ihop för att sprida kunskap, samla in pengar och stötta människor som kämpar för rätten till ett värdigt liv. Musikhjälpen görs av P3 Sveriges Radio, SVT och Radiohjälpen sedan 2008. Under många år har även Utbildningsradion bidragit med lärarhandledningar och filmer.

Insamlingen hanteras av Radiohjälpen som är public services insamlingsorganisation. Sedan 1939 har Radiohjälpen samlat in pengar för att förändra liv och lindra nöd. Radiohjälpen samarbetar med professionella partnerorganisationer för att varje insamlad krona ska komma till mest effektiv användning. De projekt som får stöd ska verka internationellt och arbetet ska utgå från internationella överenskommelser, som till exempel FN:s konvention om de mänskliga rättigheterna.

Här kan du se det bästa från Musikhjälpen 2023!

<https://www.youtube.com/watch?v=B3BV2VkaDV4>

Alla har rätt att överleva sin graviditet – din musik räddar liv

Ingen ska behöva riskera sitt liv för att sätta ett barn till världen. Men när du har läst klart den här sidan kommer någon att ha dött på grund av komplikationer vid graviditet eller förlossning. Varje dag dör 800 kvinnor, en varannan minut, på grund av komplikationer kopplade till graviditet och förlossning – trots att nästan alla dödsfall går att förebygga.

Genom Musikhjälpen 2024 kan alla vara med och bidra till kampen mot mödradödlighet. Ett sätt är att öka medvetenheten och kunskapen om ämnet så att fler kan engagera sig. Det är något som både lärare och elever kan vara med och bidra till. Den här lärarhandledningen innehåller förslag till lektionsinnehåll där eleverna får lyssna på radioinslag och videoklipp, ta del av fakta och statistik, analysera och diskutera. Syftet är att eleverna ska stärkas i sin förståelse för orsaker, konsekvenser och potentiella lösningar på ett komplext och globalt problem.

Ditt bidrag till Musikhjälpen gör skillnad

Pengarna som samlas in under Musikhjälpen 2024 kommer att gå till insatser runtom i världen för att alla ska kunna överleva sin graviditet.

Det handlar dels om att öka tillgången till vård före, under och efter förlossningen. Till exempel att stärka hälsosystem som kan hantera svåra komplikationer och ge akut förlossningsvård. Eller bättre vård efter födseln för att se till att både barnet och mamman mår bra fysiskt och mentalt. Det kan också handla om att erbjuda säkra aborter, vilket minskar risken för skador och dödsfall.

Utöver satsningar på vård här och nu behövs också långsiktig förändring för att bekämpa mödradödligheten. Det handlar om utbildningsinsatser om sexuella och reproduktiva rättigheter för ökad jämställdhet. Och att informera om preventivmedel och vikten av professionell vård, så att kvinnor och flickor tillgodo gör sig de resurser som finns.

Så här kan du arbeta med Musikhjälpen 2024 i klassrummet

Den här handledningen är främst avsedd för arbete med elever i högstadiet och gymnasiet. Handledningen är tänkt som ett stöd i arbetet med årets tema ”Alla har rätt att överleva sin graviditet”.

Mödradödlighet är ett tema som kan utmana elever i att förstå komplexa samband. Ekonomi, infrastruktur, jämställdhet och naturkatastrofer är några exempel på faktorer som eleverna får upptäcka och sätta i ett sammanhang genom de olika momenten.

Arbetsätten och redovisningsformerna kan varieras på många olika sätt. Du som lärare vet bäst vad som passar din undervisningsgrupp. De metoder och moment som beskrivs i lärarhandledningen bör ses som förslag.

Att prata om mödradödlighet i klassrummet – 4 tips

Ett svårare tema för vissa elever

Mödradödlighet är ovanligt i Sverige, men det kan finnas elever som har upplevt komplikationer och i vissa fall dödsfall i samband med graviditet och förlossning inom familjen. Var uppmärksam på att ämnet kan väcka känslor som kan vara svåra att dela med sig av. Det kan vara så att den elev som vet mest om temat, förmår säga minst.

Du kan visa hänsyn till detta som lärare på flera sätt, till exempel genom att erbjuda skriftliga uppgifter som ett alternativ till gruppdiskussioner. Du kan också se till att du är tillgänglig ifall någon eller några i klassen vill ta kontakt med dig efter lektionen för att prata om känslor eller frågor som de inte ville ta upp i helklass.

Att prata om kön och graviditet

Alla som blir gravida identifierar sig inte som mödrar, kvinnor eller flickor, något som är bra att vara medveten om i samtal med elever. Transpersoner och ickebinära personer kan också bli gravida och drabbas av dödsfall kopplat till graviditet och förlossning. I dagsläget är statistiken dock binär, vilket gör att vi saknar tillräcklig kunskap om hur olika grupper drabbas. I lärarhandledningen förekommer därför begrepp som kvinnor och flickor. Andra begrepp som också återfinns i handledningen är "gravida" och "födande".

En chans till ett gemensamt lärande

Kanske känner du som lärare att du saknar kunskap om mödradödlighet. Musikhjälpen erbjuder en chans till gemensamt lärande för dig och dina elever. Om du som lärare inte kan svara på en fråga så kan du berätta det. Sök svar tillsammans, eller ta upp frågan vid nästa lektionstillfälle när du har tänkt igenom vad du vill svara. En del svar går också att hitta faktabladen på sidorna 20-23.

Engagera er i Musikhjälpen

Mödradödlighet är ett tema som kan väcka frustration över orättvisor och en vilja att bidra till förändring bland elever. I Musikhjälpen står människors engagemang i centrum. Programmet bygger på de som engagerar sig runtom i Sverige. Sist i denna lärarhandledning finns tips om hur klassen, både lärare och elever, kan göra för att bli aktiva deltagare och öka sitt engagemang för Musikhjälpens insamling. Många anordnar egna insamlingsaktiviteter som loppisar och träningsutmaningar.

Temat mödradödlighet går att arbeta med inom flera kurser och ämnen på högsta-
dier och gymnasieskolan. Här ges exempel på centralt innehåll i samhällskunskap
med särskilt tydlig koppling till det material och de elevuppgifter som föreslås i
handledningen.

CENTRALT INNEHÅLL FÖR SAMHÄLLSKUNSKAP ÅK 7–9, ENLIGT LGR22

Samhällsresurser och fördelning

- Orsaker till och konsekvenser av en ojämlig fördelning av inkomster och förmögenheter mellan människor i Sverige och i olika delar av världen.
- Beslutsfattande och politiska idéer
- FN:s syfte, huvuduppgifter och verksamhet.

Granskning av samhällsfrågor

- Kränkningar av de mänskliga rättigheterna i olika delar av världen och internationellt arbete för att främja mänskliga rättigheter.
- Granskning av samhällsfrågor
- Lokala, nationella och globala samhällsfrågor och olika perspektiv på dessa.

CENTRALT INNEHÅLL I SAMHÄLLSKUNSKAP FÖR GYMNASIESKOLAN, ENLIGT GY11

Samhällskunskap 1a1

- De mänskliga rättigheterna; vilka de är, hur de förhåller sig till stat och individ och hur man kan utkräva sina individuella och kollektiva mänskliga rättigheter.
- Folkrätten i väpnade konflikter. Den internationella humanitära rätten och skyddet för civila i väpnade konflikter.
- Grupper och individers identitet, relationer och sociala livsvillkor med utgångspunkt i att människor grupperas utifrån kategorier som skapar både gemenskap och utanförskap.

Samhällskunskap 1a2

- Samhällsvetenskapliga begrepp, teorier, modeller och metoder i samband med undersökningar av samhällsfrågor och samhällsförhållanden. Exempel på metoder för att samla in information är intervju, enkät och observation. Exempel på metoder för att bearbeta information är statistiska metoder, samhällsvetenskaplig textanalys, argumentationsanalys.

Samhällskunskap 1b

- Punkterna ur det centrala innehållet för Samhällskunskap 1a1 och 1a2 ovan ingår även i samhällskunskap 1b.

Källa: Skolverket

Så leder du arbetet i klassrummet – moment för moment

Den här lärarhandledningen innehåller fem lektionsmoment som du kan använda i klassrummet. Varje moment har ett tillhörande arbetsblad som går utmärkt att skriva ut som kopieringsunderlag. Elevernas arbetsblad hittar du på sidorna 14–26.

MOMENT	AKTIVITET
1. Vad är mödradödlighet?	Samtala och lyssna på radioinslag
2. Sätt mödradödlighet på kartan	Teckna och analysera i par
3. Orsaker bakom mödradödlighet	Läsa, sovra och sammanställa information
4. Varför dör fler inom vissa grupper?	Lyssna och diskutera i smågrupper
5. Konsekvenser – vad händer med dem som blir kvar?	Reflektera och samtala

Anpassa upplägget till dina unika förutsättningar

Hur många moment du gör med din klass är naturligtvis beroende av den tid och de specifika förutsättningar som just du har. Hur lång tid det tar att genomföra ett moment tar kan också variera från klass till klass. Varje moment fungerar fristående, men vi rekommenderar att du börjar med ”Moment 1: Vad är mödradödlighet?” för att sedan gå vidare med valfritt moment som passar din undervisning.

ATT LYSSNA PÅ RADIO I KLASSRUMMET

Två moment innehåller radioinslag som eleverna får lyssna på. För några elever kan det kännas ovant att i skolan lyssna på ett radioprogram i stället för att läsa en text eller titta på ett tv-program.

- Berätta hur länge ni ska lyssna på radioprogrammet innan du sätter igång det.
- Tipsa eleverna om att lyssna med pennan i hand, och anteckna eller rita medan de lyssnar.
- Pausa någon eller några gånger under tiden ni lyssnar och fånga upp eventuella oklarheter.

VAD ÄR MÖDRADÖDLIGHET?

Här introduceras eleverna till mödradödlighet. Arbetet i klassrummet utgår från ett radioinslag från Sveriges Radios program Studio Ett, "Hög mödradödlighet i Sydsudan" (ca 8 minuter). Inslaget beskriver situationen i Sydsudan, det land som hade högst mödradödlighet i världen 2020.

ELEVENS
ARBETSBLAD FÖR
DETTA MOMENT
ÅTERFINNS
PÅ SIDA 15.

Studio Ett (Sveriges Radio)

Hög mödradödlighet i Sydsudan

<https://sverigesradio.se/artikel/hog-modradodlighet-i-sydsudan>

Enligt Världshälsoorganisationens klassificeringssystem av sjukdomar är mödradödlighet när en kvinna avlider under graviditeten eller inom 42 dagar från graviditetens slut (barnsängsperioden), oavsett graviditetens längd, av en orsak som är relaterad till eller förvärrad av graviditeten eller dess hantering.

Källa: Trends in maternal mortality 2000 to 2020 (WHO, UNICEF, UNFPA, World Bank Group och UNDESA/Population Division 2023).

Innan eleverna lyssnar på radioinslaget

- Scanna av förförståelsen. Presentera temat mödradödlighet genom att be eleverna att själva berätta vad de redan vet om ämnet. Vad betyder mödradödlighet? Frågan kan vara bra att ta i helklass, så att du som lärare kan hjälpa till att reda ut eventuella missförstånd före lyssning.
- Före lyssning ska eleverna ställa en hypotes. Som lärare avgör du om hypotesen ska redovisas eller inte, samt om motiveringen görs muntligt eller skriftligt.
- Red ut svåra begrepp. Radioinslaget innehåller flera ord och begrepp som det kan vara bra att gå igenom tillsammans innan ni lyssnar för att skapa bättre förståelse. I elevens arbetsblad till detta moment finns en begreppslista som hör till radioinslaget. Du som lärare väljer ut vilka begrepp som passar bäst att gå igenom tillsammans med just din grupp.

Medan eleverna lyssnar

Studio Ett är ett fördjupande radioprogram där reportageinslag varvas med faktainnehåll. Formatet kan vara ovant för vissa elever. För att stötta dina elever i lyssningen, se tipsrutan "Att lyssna på radio i klassrummet" på sidan 8. I elevernas arbetsblad finns också frågor om inslaget att söka svar på under lyssning.

Efter att eleverna lyssnat

Låt eleverna i par jämföra sina svar på frågorna. Gå sedan i helklass igenom vad eleverna kommit fram till och ta upp eventuella andra frågor som eleverna har om ämnet.

SÄTT MÖDRADÖDLIGHET PÅ KARTAN

Momentet ger eleverna en bild av världsläget. I lärarhandledningen finns en världskarta och en lista över de länder i världen som år 2020 var värst drabbade av mödradödlighet. Utifrån listan färglägger eleverna länderna på kartan och upptäcker på så sätt att de hårdast drabbade länderna, med undantag för Afghanistan, ligger i samma region. Övningen är tänkt för arbete i par, men kom ihåg att också titta på kartan i helklass. På Världshälsoorganisationens hemsida finns en karta som visualiserar den globala fördelningen av mödradödlighet.

I skrivande stund finns inga senare internationellt jämförbara siffror över mödradödlighet än de från år 2020. Det innebär att situationen i enskilda länder kan ha förändrats sedan dess, även om den övergripande globala bilden fortfarande är densamma.

ELEVENS
ARBETSBLAD FÖR
DETTA MOMENT
ÅTERFINNS
PÅ SIDA 16.

ORSAKER BAKOM MÖDRADÖDLIGHET

Detta fördjupande moment utgår från faktaunderlaget i faktablad 1–3 som tillhör elevens arbetsblad. Eleverna tillägnar sig här en mer detaljerad bild av de globala problemen med mödradödlighet. De får också en ökad förståelse för hur olika samhällsproblem och faktorer hänger ihop med varandra.

Eleverna får arbeta i smågrupper, vilket kan underlätta arbetet med att sovra i informationen. Eleverna söker efter svar i varsitt faktablad, för att sedan dela med sig av information till varandra i en gemensam sammanställning. På så sätt får eleverna öva på att samarbeta och på att presentera information för varandra.

I arbetsbladet finns en lista med ord och begrepp från texterna som en del elever kan vara betjänta av att ni går igenom i förväg. Du som lärare väljer ut vilka begrepp som passar bäst att gå igenom tillsammans med just din grupp före läsning.

När eleverna har svarat på frågorna går ni igenom svaren i helklass. Det är bra att under tiden vara lyhörd på andra frågor om ämnet, som kommer från eleverna.

ELEVENS
ARBETSBLAD FÖR
DETTA MOMENT
ÅTERFINNS
PÅ SIDA 19.

Avsluta temat eller lektionen med “exit tickets” för att samla upp elevernas intryck. Du kan då låta dem arbeta enskilt och skriftligt besvara någon eller några av frågorna nedan:

- Vad reagerade du starkast på?
- Vad har du lärt dig som du inte visste sedan tidigare?
- Vad skulle du vilja veta mer om?

VARFÖR DÖR FLER INOM VISSA GRUPPER?

I det här momentet uppmärksammas att mödradödligheten kan vara olika vanlig i olika samhällsgrupper. Även i rika länder finns grupper där mödradödlighet är relativt vanligt, jämfört med hos majoritetsbefolkningen. Det kan ge eleverna en mer nyanserad bild av ett globalt samhällsproblem.

Momentet utgår från ett radioinslag från Vetenskapsradion Nyheter.

Vetenskapsradion Nyheter:

Högre risk för svarta kvinnor att dö vid förlossning

<https://sverigesradio.se/artikel/7244862>

ELEVENS
ARBETSBLAD FÖR
DETTA MOMENT
ÅTERFINNS
PÅ SIDA 25.

Innan eleverna lyssnar

- Red ut begreppen. I elevernas arbetsblad finns en begreppslista med svåra ord som förekommer i radioinslaget. Du som lärare väljer ut vilka begrepp som passar bäst att gå igenom tillsammans med just din grupp före lyssning.
- Läs igenom frågorna. I elevunderlaget finns frågor som eleverna har som uppgift att besvara utifrån radioinslaget. Låt eleverna läsa igenom frågorna innan ni börjar lyssna.

Medan eleverna lyssnar

För vissa elever kan det vara ovant att lyssna på ett vetenskapligt radioprogram i klassrummet. Se tipsrutan ”Att lyssna på radio i klassrummet” på sidan 8 i lärarhandledningen.

Inslaget kan också väcka känslor. En pappa som förlorat sin fru och mamman till sitt barn hörs berätta om sin erfarenhet. Var uppmärksam på om det finns elever som reagerar känslomässigt.

Under lyssningen är det bra om eleverna har möjlighet att anteckna med papper och penna.

Efter att eleverna har lyssnat

Eleverna får diskutera i smågrupper och dela med sig av svaren på frågorna, men också av tankar också känslor som dök upp under lyssningen.

KONSEKVENSER – VAD HÄNDER MED DEM SOM BLIR KVAR?

I det här momentet får eleverna reflektera kring konsekvenserna av ett dödsfall för de efterlevande. Här finns inget "facit". Du som lärare får styra samtalet med dina elever.

Några möjliga spår att leda in samtalet på, om det passar in i din undervisning:

- fattigdomsspiraler, hur fattigdom kan uppstå och ärvas vidare
- samhällets skyddsnet för familjer i kris och utsatthet
- erfarenheter av sorg och sorgbearbetning

"Tänk till" är ett program för och med ungas röster, med modiga unga som berättar om sina egna erfarenheter och tankar om olika ämnen och teman. "Tänk till" har skapat innehåll till årets Musikhjälpen. Gå in på UR Play och ta del av deras berättelser!

ELEVENS
ARBETSBLAD FÖR
DETTA MOMENT
ÅTERFINNS
PÅ SIDA 26

Arbetsblad till eleven – moment för moment

På följande sidor finns arbetsblad att arbeta med för eleven. Arbetsbladen innehåller begreppslistor, diskussionsfrågor och arbetsmaterial där eleven kan hämta information.

MOMENT 1: VAD ÄR MÖDRADÖDLIGHET?

Ingen ska behöva riskera sitt liv på grund av en graviditet eller förlossning. Genom Musikhjälpen 2024 kämpar vi tillsammans mot mödradödlighet världen över. Men vad är egentligen mödradödlighet, och vilka drabbas?

I det här momentet kommer du att höra ett radioinslag från Sveriges Radios program Studio Ett. Där får vi höra om mödradödlighet i en annan del av världen.

Innan du lyssnar:

Ställ en hypotes genom att ringa in det påstående du tror är rätt.

PÅSTÅENDE 1

Mödradödlighet är lika vanligt i hela världen.

PÅSTÅENDE 2

Mödradödlighet är vanligare i vissa områden.

Fundera:

- Varför har du valt den hypotesen? Vad får dig att tro just så?

I radioinslaget används begreppen nedan. Gå igenom dem och ta reda på vad de betyder om du är osäker.

BEGREPP

komplikationer sterilisera blodtryck kejsarsnitt ofruktbar fattigdomsgräns
svara på läkemedel stigma mödravård havandeskapsförgiftning
globala (utvecklings-)mål positiv trend stagnera blodbank

Under tiden du lyssnar:

Medan du lyssnar söker du svar på om din hypotes stämmer. Lyssna också efter svar på frågorna nedan:

- Sydsudan blev självständigt 2011. Varför var det då svårt för landet att få ner mödradödligheten?
- I inslaget nämns länder som gjort stora framsteg i sin mödrahälsovård. Ge ett exempel.

Efter att du lyssnat:

Jämför dina svar med en kamrat.

- Har ni hittat samma svar? Om inte, vilka skillnader finns?
- Stämde era hypoteser? Fundera på vad som fick er att ställa de hypoteser ni gjorde.
- Fanns det något i inslaget du reagerade särskilt på? Vad, i så fall?

MOMENT 2: SÄTT MÖDRADÖDLIGHET PÅ KARTAN

Mödradödlighet finns tyvärr i alla jordens länder, men i Sverige är det mycket ovanligt att någon dör till följd av en graviditet eller förlossning. Var i världen är mödradödlighet vanligast?

LÄNDERNA MED HÖGST MÖDRADÖDLIGHET 2020 BASERAT PÅ MMR

MMR är ett sätt att mäta hur utbrett mödradödlighet är. Siffran anger hur många mödradödsfall som inträffat per 100 000 födselar med levande barn, under en given tidsperiod. Med MMR som mått blir det lättare att jämföra mödradödligheten mellan olika länder. Samtidigt är det bra att tänka på att det land med högst MMR inte nödvändigtvis har flest fall av mödradödlighet, eftersom länderna har olika stora befolkningar.

	MMR		MMR
1. Sydsudan	1223	11. Demokratiska republiken Kongo	547
2. Tchad	1063	12. Kenya	530
3. Nigeria	1047	13. Benin	523
4. Centralafrikanska republiken	835	14. Burundi	494
5. Guinea-Bissau	725	15. Elfenbenskusten	480
6. Liberia	652	16. Mauretanien	464
7. Somalia	621	17. Gambia	458
8. Afghanistan	620	18. Sierra Leone	443
9. Lesotho	566	19. Niger	441
10. Guinea	553	20. Mali	440

Källa: Trends in maternal mortality 2000 to 2020 (WHO, UNICEF, UNFPA, World Bank Group och UNDESA/Population Division 2023)

Steg 1: Titta på listan över de 20 länder som år 2020 var hårdast drabbade av mödradödlighet.

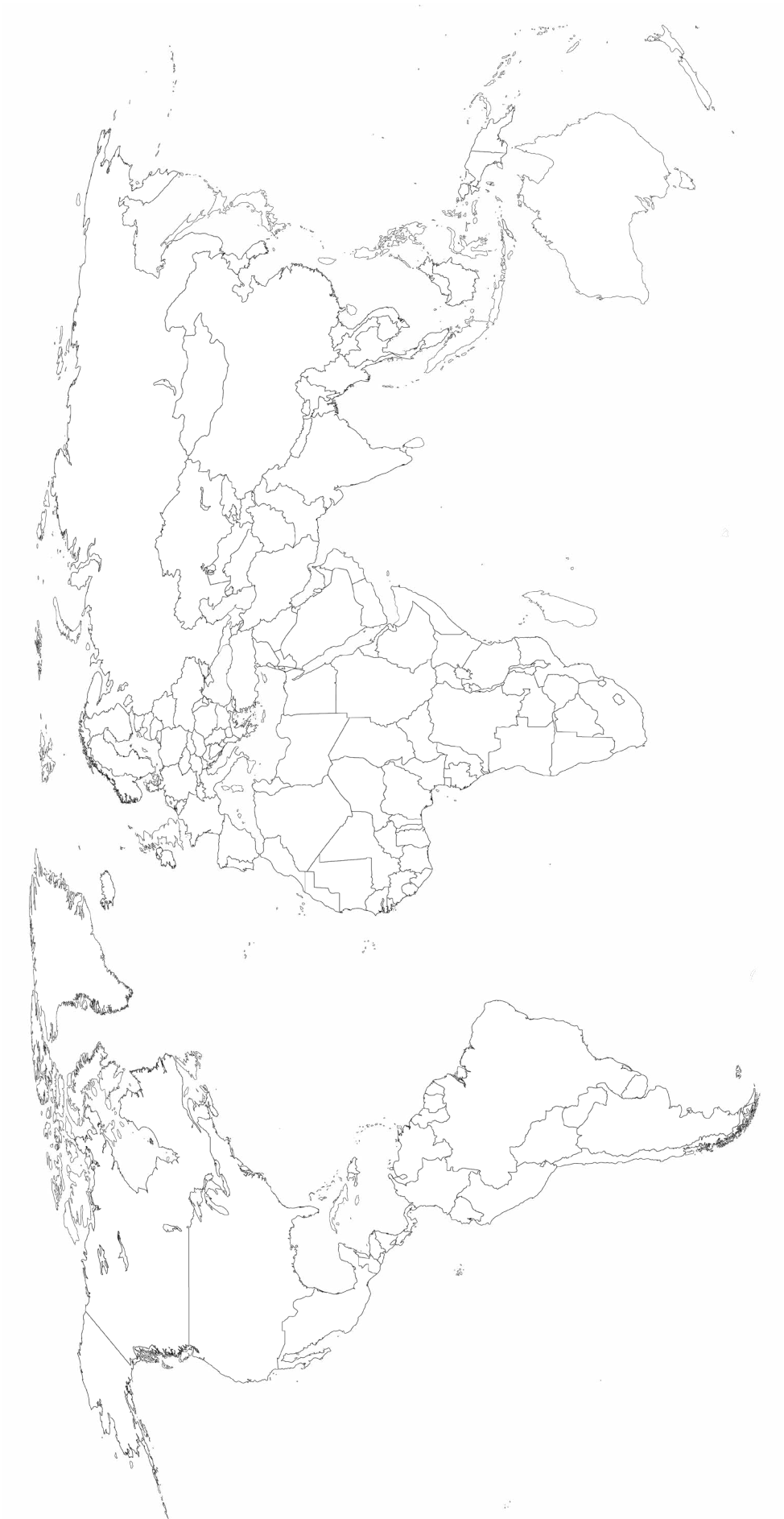
Steg 2: Arbeta i par och ta reda på var länderna ligger. Färglägg länderna på världskartan.

Steg 3: Fundera tillsammans med din kamrat över frågorna nedan:

1. Var ligger de hårdast drabbade länderna?
2. Varför är dessa områden mer drabbade, tror ni?
3. Finns det något land som sticker ut och bryter mönstret? Vilka tänkbara orsaker till det kan ni komma på?
4. Det har gått fyra år sedan dessa siffror samlades in. Vad kan ha hänt sedan dess?

MUSIKHJÄLPEN

MOMENT 3: ORSAKER BAKOM MÖDRADÖDLIGHET

För att förhindra fler dödsfall är det viktigt att känna till orsakerna bakom mödradödligheten. Vad är det som gör att vissa dör i samband med graviditet eller förlossning? Varför är mödradödlighet så mycket vanligare på vissa platser? Och varför drabbas vissa grupper mer än andra?

I det här momentet får ni jobba i smågrupper och hjälpas åt med att hitta några av svaren.

Steg 1: Fatta begreppen

Jobba i grupper om tre. Gå igenom begreppen tillsammans och se om ni kan förklara dem för varandra. Är det något begrepp som känns svårt? Be din lärare om hjälp.

BEGREPP

*komplikationer normer infrastruktur förebygga könsroller överrepresenterade indirekt
maktrelationer ekonomiska förutsättningar uppskattningsvis vårdinstitutioner diskriminering
låg- och medelinkomstländer värmeböljor löpa risk tillgång till vård hälsosystem*

Steg 2: Sök efter svaren

Gå igenom frågorna tillsammans.

1. Varför kan det vara en risk att bo på landsbygden?
2. Hitta tre exempel på medicinska orsaker till mödradödlighet.
3. Varför är personer med funktionsnedsättning extra utsatta?
4. Var i världen är mödradödlighet som mest utbredd?
5. Hur stor bedöms risken vara globalt sett för att en 15-årig flicka ska dö av en mödrarelaterad orsak?
6. Hur påverkas gravida av krig och flykt?
7. Ungefär hur många fall av mödradödlighet förekommer i världen årligen?
8. Vad är skillnaden mellan "direkta mödradödsfall" och "indirekta mödradödsfall"?
9. Hur påverkar bristande jämställdhet mödradödlighet?
10. På vilka sätt kan miljöproblem påverka gravida?
11. Vad är en marginaliserad grupp och är mödradödlighet vanligt i dessa grupper?

Dela sedan upp de tre faktabladerna mellan er. Ni behöver bara läsa ett faktablad var. Alla faktablad kommer att innehålla några av svaren på frågorna, så håll utkik!

Steg 3: Svara tillsammans och lär av varandra

Besvara frågorna skriftligt tillsammans med din grupp. Hjälps åt med svaren genom att turas om. En i taget får berätta vad den har hittat för svar, en annan skriver och den tredje lyssnar. Ni kommer alla att ha hittat svar på olika frågor och kan på så sätt lära er något av varandra.

FAKTABLAD 1: 800 LIV GÅR FÖRLORADE VARJE DAG

Ingen ska behöva riskera sitt liv för att sätta ett barn till världen. Men när du har läst klart den här texten kommer ännu en kvinna ha dött på grund av mödradödlighet. Varje dag dör 800 kvinnor, en varannan minut, på grund av komplikationer kopplade till graviditet och förlossning – trots att nästan alla dödsfall går att förebygga. Men vad är egentligen mödradödlighet och vilka dödsfall ingår i de här siffrorna?

Mödradödlighet är ett medicinskt begrepp. Enligt Världshälsoorganisationens definition är mödradödlighet när en kvinna avlider under graviditeten eller inom 42 dagar från graviditetens slut, oavsett graviditetens längd, av en orsak som är relaterad till eller förvärrad av graviditeten eller dess hantering.

Det kan alltså handla om dödsfall före, under och efter en förlossning. Dödsfallen kan till exempel bero på havandeskapsförgiftning, blödningar eller osäkra aborter.

OLIKA TYPER AV MÖDRADÖDLIGHET

- Direkta mödradödsfall. Dödsfall som sker på grund av komplikationer direkt kopplade till graviditeten eller förlossningen (så som blödningar eller högt blodtryck), eller komplikationer kopplade till ingrepp och felaktig behandling (vid till exempel kejsarsnitt).
- Indirekta mödradödsfall. Dödsfall som uppstår på grund av sjukdom (tidigare eller ny) som inte är direkt kopplad till, men som förvärras av, graviditeten. Det kan till exempel vara hjärt- och njursjukdomar eller hiv.

Källa: Trends in maternal mortality 2000 to 2020 (WHO, UNICEF, UNFPA, World Bank Group och UNDESA/Population Division 2023)

KORTFAKTA:

- År 2020 förekom uppskattningsvis 287 000 fall av mödradödlighet i världen.
- I snitt 800 gravida kvinnor dör varje dag runt om i världen. Det motsvarar en varannan minut.
- Afrikanska länder söder om Sahara står för 70 % av alla fall av mödradödlighet i världen.
- Över hälften av alla mödradödsfall sker i områden drabbade av konflikter eller naturkatastrofer, eller i flyktsituationer.
- Vanliga komplikationer som går att förebygga eller behandla – som blödningar, infektioner och högt blodtryck – står för 75 % av alla mödradödsfall.

Källa: Trends in maternal mortality 2000 to 2020 (WHO, UNICEF, UNFPA, World Bank Group och UNDESA/Population Division 2023)

FAKTABLAD 2: FEM VANLIGA ORSAKER TILL MÖDRADÖDLIGHET

FATTIGDOM

Mödradödligheten är särskilt hög i låg- och medelinkomstländer där tillgången till vård är begränsad. Afrikanska länder söder om Sahara står för 70 procent av alla mödradödsfall i världen. Där dör 545 kvinnor per 100 000 förlossningar. I Sverige är samma siffra 5 per 100 000.

(WHO, UNICEF, UNFPA, World Bank Group and UNDESA/Population Division 2023)

DISKRIMINERING OCH BRISTANDE JÄMSTÄLLDHET

Bristande jämställdhet bidrar till mödradödlighet. Många kvinnor saknar möjlighet att själva bestämma över sin egen kropp eller att fatta informerade beslut kring om, när eller hur många gånger de vill bli gravida, trots att risken att inte överleva är stor i många länder. För miljontals flickor och kvinnor är det svårt, eller omöjligt, att säga nej till sex. Deras sexuella hälsa påverkas av normer, könsroller och maktrelationer.

(PMU 2024)

KRIG OCH KONFLIKT

När kulorna flyger genom luften och vägarna är sönderbombade kan det vara omöjligt för gravida i akut behov av vård att komma fram, om det ens finns några vårdinstitutioner kvar. Över hälften av alla mödradödsfall sker i områden drabbade av konflikter eller naturkatastrofer, eller i flyktsituationer. (UN Women 2024) Vårdinstitutioner är ofta skadade, förstörda eller stängda, tillgången till mediciner och utrustning stoppas, och utbildad vårdpersonal tvingas fly för att söka skydd.

(Läkare utan gränser 2012)

KLIMATFÖRÄNDRINGAR OCH NATURKATASTROFER

Värmeböljor, luftföroreningar, skogsbränder och översvämningar innebär stora, ibland livsfarliga, hälsorisker för gravida. Höga temperaturer och luftföroreningar kan kopplas till högt blodtryck hos gravida. Gravida kan också vara extra sårbara vid mat- och vattenbrist. Översvämningar och torka försämrar tillgången till dricksvatten och mat. (WHO 2024a)

Extremväder i spåren av klimatförändringarna påverkar också hälsosystemen. Det kan leda till förstörd infrastruktur och sämre tillgång till personal. Hälsoarbetare kan tvingas till en svår balansgång mellan sin egen säkerhet och att ge vård.

(WHO 2024b)

FLYKT

Kvinnor är redan, tillsammans med barn, de mest utsatta i flyktsituationer. Det kan ta dagar eller veckor av vandring att nå säkerhet, vilket kan försvaga hälsotillståndet hos den som är gravid. Dessutom kan det vara brist på näringsrik mat och rent vatten, och risk att bli smittad av sjukdomar.

För många kvinnor är platsen där de sökt skydd inte heller säker. Att få tillgång till den eventuella vård som finns innebär ofta farliga resor eller transporter.

(Médecins Sans Frontières 2012)

Källor:

- Médecins Sans Frontières (Läkare utan gränser) 2012. Maternal Death: The Avoidable Crisis <https://www.msf.org/sites/default/files/2018-08/maternal-death-the-avoidable-crisis.pdf>
- PMU 2024. Att bli gravid med livet som insats. <https://pmu.se/gravid-med-livet-som-insats/>
- UN Women 2024. Facts and figures: Humanitarian action. <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/humanitarian-action/facts-and-figures>
- WHO, UNICEF, UNFPA, World Bank Group och UNDESA/Population Division 2023. Trends in maternal mortality 2000 to 2020 <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/366225/9789240068759-eng.pdf?sequence=1>
- WHO 2024a. Experts warn of serious health impacts from climate change for pregnant women, children, and older people. <https://www.who.int/news/item/05-06-2024-experts-warn-of-serious-health-impacts-from-climate-change-for-pregnant-women--children--and-older-people>
- WHO. 2024b. Solutions through storytelling: addressing the leading cause of maternal deaths. <https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/solutions-through-storytelling-addressing-the-leading-cause-of-maternal-deaths>

FAKTABLAD 3: SÄRSKILT UTSATTA GRUPPER

GRAVIDA SOM LEVER I FATTIGDOM

Gravida som lever i fattigdom är enormt överrepresenterade när det kommer till mödradödlighet. Förlossningar sker ofta utan assistans från utbildad sjukvårdspersonal, vilket ökar risken för komplikationer och dödsfall. (WHO 2024)

Tonåringar: mödradödlighet är den vanligaste dödsorsaken i världen bland 15-19-åriga tjejer

Globalt sett föder nästan var sjätte tjej barn innan hon fyllt 18. (Unicef 2024)
Bland 15-19-åriga tjejer är komplikationer vid graviditet och osäkra aborter de vanligaste dödsorsakerna. Risken att en 15-årig flicka någon gång kommer dö i mödradödlighet uppskattas vara 1 på 210.

(WHO, UNICEF, UNFPA, World Bank Group och UNDESA/Population Division 2023)

GRAVIDA MED FUNKTIONSNEDSÄTTNING

Personer med funktionsnedsättning utsätts oftare för sexuellt våld, vilket kan leda till oönskade graviditeter och risk för osäkra aborter. Personer med funktionsnedsättning har också ofta en mer begränsad tillgång till vård än andra. De kan ha svårare att nå och använda vårdtjänster på grund av fysiska hinder, samt sämre ekonomiska förutsättningar än andra. Här är några saker som kan skapa problem för personer med funktionsnedsättning inom vården:

- Okunskap om funktionsnedsättningar inom vården
- Brist på anpassade miljöer, transporter och utrustning
- Kommunikationssvårigheter, till exempel att informationen som vården ger ut inte är anpassad till ens funktionshinder
- Risk att bli utsatt för stigma, diskriminering och vanvård från vårdpersonal på grund av fördomar

(Women Enabled International 2018)

MINORITETER OCH MARGINALISERADE GRUPPER

En marginaliserad grupp är en grupp som utsätts för diskriminering och vars behov och rättigheter glöms bort eller struntas i av andra. Man säga att de hamnar "utanför" i många samhällen, eller i marginalen. Exempel på marginaliserade grupper kan vara etniska minoriteter, som ursprungsbefolkningar, eller andra grupper som utsätts för rasism. Det kan också vara sexuella minoriteter, till exempel homosexuella.

Marginaliserade grupper har ofta sämre tillgång till vård än andra. De kan också ha sämre hälsa, både fysisk och psykisk, som kan hänga ihop med diskrimineringen de utsätts för. Sammantaget gör detta att marginaliserade grupper löper högre risk för mödradödlighet.

(OHCHR 2020)

GRAVIDA SOM LEVER PÅ LANDSBYGD

När en nyförlöst mamma långt ut på landsbygden plötsligt drabbas av allvarliga blödningar kan vägen till sjukvård innebära flera timmars färd bak på en motorcykel.

Vårdtjänster koncentreras ofta till de stora städerna. Kvinnor som lever långt därifrån har ofta svårt att få tillgång till vård och akutvård när det uppstår komplikationer kopplat till graviditet eller förlossning. De måste ofta resa långt med begränsad tillgång till transportmedel. Dessvärre, när de väl är framme, möts de inte sällan av okunnig personal, brist på läkemedel och utrustning som behövs för säkra förlossningar.

(Médecins Sans Frontières 2012)

Källor:

- Läkare utan gränser (Médecins Sans Frontières) 2012. Maternal Death: The Avoidable Crisis <https://www.msf.org/sites/default/files/2018-08/maternal-death-the-avoidable-crisis.pdf>
- OHCHR 2020. Maternal Mortality and Morbidity https://www.ohchr.org/sites/default/files/INFO_MMM_WEB.pdf
- Unicef 2024. Early childbearing. <https://data.unicef.org/topic/child-health/adolescent-health/>
- WHO 2024. Maternal mortality. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/maternal-mortality>
- WHO, UNICEF, UNFPA, World Bank Group och UNDESA/Population Division 2023. Trends in maternal mortality 2000 to 2020 <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/366225/9789240068759-eng.pdf?sequence=1>
- Women Enabled International 2018. Women Enabled International Submission to OHCHR: Maternal Mortality of Women and Girls with Disabilities. <https://womenenabled.org/wp-content/uploads/WEI%20Maternal%20Mortality%20Submission%20to%20OHCHR%20February%2015,%202018%20Final.pdf>

MOMENT 4: VARFÖR DÖR FLER INOM VISSA GRUPPER?

Mödradödligheten skiljer sig inte bara åt mellan olika länder, den kan också skilja sig åt mellan olika grupper inom ett och samma land. Även i rika länder kan mödradödlighet vara relativt vanligt inom vissa samhällsgrupper.

I det här momentet kommer ni att lyssna på ett radioinslag från Sveriges Radios program Vetenskapsradion Nyheter.

Vetenskapsradion Nyheter:

Högre risk för svarta kvinnor att dö vid förlossning

<https://sverigesradio.se/artikel/7244862>

Innan du lyssnar

Programmet innehåller följande begrepp som är viktiga att förstå. Läs igenom begreppslistan nedan. Om det är något begrepp som du inte förstår – ta reda på vad det betyder innan du lyssnar, så blir det lättare att följa med i programmet.

BEGREPP

mottaglig för sjukdomar diskriminering fenomen förlösa förutsättningar
stressreaktion kejsarsnitt fysiska effekter tillstånd

Läs också igenom frågorna innan du lyssnar. I programmet kommer du att få reda på svaren.

- Hur mycket större risk är det att dö i mödradödlighet för svarta jämfört med vita kvinnor i USA?
- Hur kan rasism påverka hälsan, enligt forskaren Arline Geronimus?
- I inslaget får vi veta att mödradödligheten i USA är den högsta i världen bland så kallade "utvecklade länder". Vad kan det bero på?

Under tiden du lyssnar

Lyssna efter svaren på frågorna och anteckna med papper och penna.

Efter att du lyssnat

Diskutera i smågrupper:

- Vad var svaren på frågorna?
- Hur tror ni att livet kommer att bli för pappan i inslaget?
- Hur kändes det att lyssna på inslaget? Vilka tankar väcktes?

MOMENT 5: KONSEKVENSER – VAD HÄNDER MED DEM SOM BLIR KVAR?

När någon dör förändras livet för människorna runtomkring. Det kan vara vänner, föräldrar, barn och kärlekspartners till den som gått bort. Vad händer med dem?

Diskutera i smågrupper

- Hur påverkas en familj när någon dör i samband med graviditet eller förlossning?
- Hur kan familjen påverkas ekonomiskt?
- Hur tror ni att barnens skolgång kan påverkas?
- Hur kan en fattig familj påverkas jämfört med en rik familj? Fundera till exempel på hur en förälders dödsfall kan påverka familjens ekonomi och barnens skolgång.
- Hur kan samhället stötta en familj efter dödsfallet?

”Tänk till” är ett program för och med ungas röster, med modiga unga som berättar om sina egna erfarenheter och tankar om olika ämnen och teman.

”Tänk till” har skapat innehåll till årets Musikhjälpen. Du hittar materialet på UR Play eller på sociala medier som Instagram, Youtube och TikTok. Där kan du också ta del av fler ungas berättelser och tankar om olika ämnen.

Vad kan klassen göra?

DU KAN GÖRA SKILLNAD

Insatser från hjälporganisationer spelar en central roll för att bekämpa mödradödlighet. De kan stärka tillgången till vård, genom att bygga vårdinrättningar i avlägsna områden, utbilda vårdpersonal och säkerställa tillgång till nödvändig utrustning. Att erbjuda säkra aborter som minskar risken för skador och dödsfall är en annan framgångsfaktor, liksom att utbilda om reproduktiv hälsa, preventivmedel och vikten av professionell vård så att kvinnor tillgodogör sig de resurser som finns.

En grundtanke med Musikhjälpen är att engagera unga människor. Därför ska det vara enkelt för alla att vara med. Inget sätt och ingen person är viktigare än någon annan. En elev som samlar ihop en tia för varje timme hen pluggar är lika viktig som en stor kändis som drar in hundratusentals kronor. Det viktiga är inte hur mycket man skänker – det är att man engagerar sig. Det lilla räcker när vi är många.

Det är bara fantasin som sätter gränser för hur ni kan engagera er i Musikhjälpen. Fundera tillsammans över vilka era styrkor är och hur ni kan använda dem i ert engagemang för Musikhjälpen!

Inspiration:

- Är du bra på att baka? Sälj bullar!
- Gillar du utmaningar? Starta en bössa och spring 100 meter för varje 10 kronor du får in.
- Älskar du musik och fest? Arrangera en skolfest och skänk entréavgiften till Musikhjälpen.
- Är du bra på att slå in paket? Ställ upp ett bord i en galleria och slå in julklappar mot en slant till Musikhjälpen.
- Anordna en loppis!
- Samla pant och skänk pengarna.

Foto: Mikael Grönberg/Sveriges Radio

VAD RÄCKER PENGARNA TILL?

50

kr kan räcka till medicinering för att förebygga och behandla blödningar hos 25 nyblivna mammor.

100

kr kan räcka till ett förlossningskit för en hygienisk barnafödelse i situationer där tillgång till medicinska faciliteter är begränsad.

150

kr kan räcka till att utföra hälsorådgivning i sexuell- och reproduktiv hälsa till en patient.

1850

kr kan räcka till alla de instrument som behövs för en säker förlossning.

4500

kr kan räcka till alla de instrument som krävs för ett säkert kejsarsnitt.

i samarbete med

